

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

4. Mettraux G. Crimes Against Humanity in the Jurisprudence of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and for Rwanda. Harvard International Law Journal. 2002. № 43. P. 237-316.
5. United Nations. Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/icty/icty.html> (дата звернення: 23.10.2025).
6. Human Rights Watch. Elements of crime: the chapeau: war crimes. URL: https://www.hrw.org/legacy/campaigns/icc/docs/prep4_en.pdf (дата звернення: 23.10.2025).
7. Gutierrez Posse H. D. T. The relationship between international humanitarian law and the international criminal tribunals. International Review of the Red Cross. 2006. Vol. 88. № 861. P. 66-86.
8. International Committee of the Red Cross. Crimes against humanity: URL: https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/crimes-against-humanity (дата звернення: 23.10.2025).
9. International Criminal Court. How the Court works. URL: <https://www.icc-cpi.int/about/how-the-court-works> (дата звернення: 23.10.2025).

Ключові слова: міжнародні кримінальні трибунали, злочини проти людяності, воєнні злочини, поза розумним сумнівом, права людини, збройні конфлікти.

Key words: international criminal tribunals, crimes against humanity, war crimes, beyond reasonable doubt, human rights, armed conflicts.

Гуртієва Людмила Миколаївна

*кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

УЧАСНИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ З БОКУ СТОРОНИ ОБВИНУВАННЯ НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ: ОКРЕМІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Актуальність теми даного дослідження обумовлена потребами науки кримінального процесуального права та правозастосовної діяльності щодо уточнення теоретичних положень про учасників кримінального провадження з боку обвинувачення на стадії судового розгляду відповідно до норм чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) [1] та судової практики. Крім того, належне законодавче врегулювання зазначеного питання є гарантією реалізації права на справедливий суд [2, ст. 6 та ін.]. За ст. 2 КПК забезпечення належної правової процедури є одним із завдань кримінального провадження. Сучасні правові позиції Верховного Суду вносять уточнення до розуміння та правильного застосування норм національного законодавства (в тому числі положень, які визначають учасників сторони обвинувачення), що, серед іншого, сприятиме забезпеченню належної правової процедури. Згідно з ч. 5 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3], висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

Відповідно до ч. 2 ст. 318 КПК «судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін кримінального провадження, крім випадків, передбачених цим Кодексом». Отже, за загальним правилом, судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін. Виключення з цього правила можливе у

спрощеному провадженні щодо проступків (ст.ст. 381, 382 КПК): за наявності передбачених КПК умов, суд може розглянути обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження.

З аналізу положень п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК вбачається, що на стадії судового розгляду стороною обвинувачення є: прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК.

Звісно, виникає питання: *в яких випадках потерпілий, його представник та законний представник є стороною обвинувачення на стадії судового розгляду?*

Таке питання по-різному трактується в юридичній літературі. Звернемо увагу, що у § 2 («Сторона обвинувачення») глави 3 КПК потерпілого (а також його представника та законного представника) не вказано як учасника сторони обвинувачення [4, с. 543 та ін.].

В юридичній літературі деякі вчені (С.В. Давиденко (2014) [5, с. 62], О.А. Лейба (2018) [6, с. 74], Ю.П. Аленін, О.О. Торбас, І.В. Ракіпова (2023) [7, с. 188- 189 та с. 209] та ін.) вказують, що потерпілий становиться стороною обвинувачення лише у разі відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення (частини 2-6 ст. 340 КПК) або зміни прокурором обвинувачення в суді, яка передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення чи зменшення обсягу обвинувачення (ч. 3 ст. 338 КПК).

Зазначимо, що такий підхід застосовувався Верховним Судом до жовтня 2021 року (наприклад, у постанові Верховного Суду від 14.05.2020 р. у справі № 461/4358/17 [8]). Проте, у постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04.10.2021 р. у справі № 756/10189/20 було вказано, що : «потерпілий є учасником кримінального та судового провадження, однак, на загальних підставах, але до жодної із сторін кримінального провадження не належить». Лише у випадку, коли прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення в суді, а потерпілий погодився підтримувати обвинувачення в суді, то такий потерпілий користується усіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду (частини 2 та 4 статті 340 КПК)» [9].

Звернемо увагу, що у разі зміни прокурором обвинувачення на менш тяжке, потерпілий має право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі (ч. 3 ст. 338 КПК). Проте у КПК не зазначено, що у вказаному випадку потерпілий набуває статусу сторони обвинувачення.

В юридичній літературі висловлена думка, що потерпілий є стороною обвинувачення у кримінальному провадженні, яке врегульовано главою 36 КПК («Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення») (Гринюк [10, с. 124-125] та ін.). Водночас, відповідно до практики Верховного Суду, у кримінальному провадженні, яке врегульовано главою 36 КПК, потерпілий не є стороною обвинувачення [11 та ін.].

Отже, основними висновками є наступне. Судова практика Верховного Суду щодо розглядуваного питання (в яких випадках потерпілий, його представник та законний представник є стороною обвинувачення на стадії судового розгляду) змінювалась, що треба враховувати у правозастосовній діяльності.

Відповідно до сучасної судової практики Верховного Суду на стадії судового розгляду стороною обвинувачення є прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадку, передбаченому ст. 340 КПК (коли прокурор відмовився від підтримання публічного обвинувачення в суді, а потерпілий погодився підтримувати обвинувачення в суді).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 07.10.2025) публічного обвинувачення в суді. Отже, термінологія Конституції України та галузевого кримінального процесуального законодавства відрізняється визначенням такої функції прокуратури, як підтримання обвинувачення в суді [9].
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402 - VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 07.10.2025)
4. Гуртієва Л.М. Учасники кримінального провадження з боку обвинувачення на стадії досудового розслідування : окремі позиції Верховного Суду. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С. 541-545.
5. Давиденко С.В. Потерпілий у судовому розгляді. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 28. Том 3. 2014. С. 60-64.
6. Лейба О. А. Дефекти кримінального процесуального законодавства та засоби їх подолання. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 259 с.
7. Кримінальний процес України : підручник / за ред. С.В. Ківалова та М.С. Цуцкірідзе. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 1104 с.
8. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14.05.2020 р. у справі № 461/4358/17 (провадження № 51- 4665км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89345785>
9. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04.10.2021 р. у справі № 756/10189/20 (провадження № 51- 517кмо21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214761>
10. Гринюк В.О. Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України теорія та практика: монографія. К.: Алерта, 2016. 358 с.
11. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 03.11.2021 р. у справі № 621/2519/19 (провадження № 51- 3126км-21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100885128>

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, судовий розгляд, сторона обвинувачення, практика Верховного Суду.

Key words: the Criminal Procedure Code of Ukraine, prosecution, practice of the Supreme Court.

ЗМІСТ

Вступне слово <i>КІВАЛОВА С.В.</i>	3
<u>Секція № 1</u>	
Захист прав людини: теоретичні та практичні аспекти	
<i>АРАКЕЛЯН М.Р.</i>	
Специфіка правозахисної діяльності в період збройних конфліктів.....	4
<i>БЕХРУЗ Х.Н.</i>	
Актуалізація та результативність дослідження механізмів правового захисту українських біженців в Європейському Союзі в умовах міграційної кризи.....	6
<i>ДАМІРЛІ М.А.</i>	
Перспективи забезпечення прав людини в епоху штучного інтелекту.....	8
<i>СТРЕЛЬЦОВ Є.Л.</i>	
Права людини в контексті сучасного публічного права.....	10
<i>КОНДРАТЕНКО В.М.</i>	
Адміністративно-правові засоби забезпечення праві свобод особи: теоретико-правовий вимір.....	13
<i>TUGYAN T.</i>	
Defending international law: the kantian framework.....	16
<i>СУРІЛОВА О.О.</i>	
Цифрові права людини в контексті збройних конфліктів: новітні виклики.....	20
<i>ЗУБЧЕНКО Н.І.</i>	
Моніторинг гуманітарних програм як інструмент реалізації міжнародних стандартів захисту прав людини під час збройного конфлікту.....	23
<i>КОНОНЕЦЬ О.М., КРИВОНОС С.В.</i>	
Гарантії прав людини під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.....	26
<i>ЗВЕРЄВА К.С., ДАЦЬ І.С.</i>	
Захист права власності під час збройних конфліктів: практика ЄСПЛ.....	28
<i>САПАРОВА А.О.</i>	
Право дітей на освіту в умовах війни.....	31
<i>НАДІЄНКО О.І.</i>	
Зловживання правом у договірних сімейних відносинах.....	32
<i>ГОРБАЧОВА К.М.</i>	
Складові елементи держави як механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина.....	35
<i>ПАХЛЕВАНЗАДЕ А.</i>	
Критерії та стандарти доказування злочинів проти прав людини в міжнародних кримінальних трибуналах під час збройних конфліктів.....	37
<i>ГУРТІЄВА Л.М.</i>	
Учасники кримінального провадження з боку сторони обвинувачення на стадії судового розгляду: окремі позиції Верховного Суду.....	39
<i>ДРОНОВ В.Ю.</i>	
Право на спорт у контексті Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року.....	42